

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 38/1998 vp

Hallituksen esitys laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 15 päivänä kesäkuuta 1998 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta (HE 82/1998 vp).

Eduskunta-aloitteet

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä — lakialoitteen LA 23/1995 vp (ed. Ulla-Maj Kukkonen /r ym.) laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 2 §:n 3 a kohdan ja 5 §:n 4 momentin kumoamisesta, — lakialoitteen LA 50/1997 vp (ed. Maija Rask /sd ym.) laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 27 §:n muuttamisesta, — lakialoitteen LA 81/1998 vp (ed. Timo Ihamäki /kok ym.) laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 27 §:n muuttamisesta, ja — lakialoitteen LA 93/1998 vp (ed. Timo Ihamäki /kok ym.) laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta, sekä — toivomusaloitteen TA 233/1995 vp (ed. Timo Ihamäki /kok ym.) tupakansavun määrittämisestä syöpävaaralliseksi aineeksi.

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon

(PeVL 24/1998 vp). Lausunto on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Tilapäinen puheenjohtaja

Valiokunta on valinnut tilapäiseksi puheenjohtajaksi ed. Maija Raskin, koska valiokunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja ovat olleet osittain estyneitä osallistumaan asian käsitelyyn.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- neuvotteleva virkamies Tapani Melkas ja vanhempi hallitussihteeri Sirpa Kaittola, sosiaali- ja terveysministeriö
- yli-insinööri Pekka Kalliomäki, ympäristöministeriö
- ylijohtaja Ilkka Suojarvi, Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus
- erityisasiantuntija Matti Laiho, Suomen Kuntaliitto
- professori Pekka Puska, Kansanterveyslaitos
- ylilääkäri Kari Reijula, Työterveyslaitos
- ryhmäpäällikkö Seppo Enbom, Valtion teknillinen tutkimuskeskus
- apulaisjohtaja Martti Virtanen, Kilpailuvirasto
- oikeuslääkäri Antti Jääskeläinen, Länsi-Suomen lääninhallitus
- osastopäällikkö Timo Lappi, Keskuskauppa-kamari

- toimitusjohtaja Osmo Laine, Päivittäis-
- tavarakauppa ry
- järjestöpäällikkö Sinikka Kettunen, Allergia-
- ja Astmaliitto
- toiminnanjohtaja Pertti Paakkinen, Keuhko-
- vammaliitto
- ylilääkäri Matti Rautalahti, Syöpäjärjestöt ry
- asiamies Veli-Matti Aittoniemi ja asiamies
- Pekka Ropponen, Suomen Hotelli- ja Ravin-
- tolaliitto SHR ry
- liittosihteeri Leena Rautavuori, Hotelli- ja
- Ravintolahenkilökunnan Liitto HRHL ry.
- puheenjohtaja Heimo Määränen, Teknisten ja
- Erytisammattien Liitto ry
- apulaisjohtaja Vesa Riihimäki, Kemiallisten
- aineiden terveysvaaran arviointineuvosto
- KATA
- puheenjohtaja Leena Panula ja rahastonhoita-
- ja Leena Haikarainen, Ympäristö- ja terveyst-
- alan tekniset ry
- varapuheenjohtaja Mikko Kääriäinen, Kioski-
- liitto
- hallituksen jäsen, varatuomari Kalle Suikka-
- nen, Tupakkatehtaiden Yhdistys
- toiminnanjohtaja Mervi Hara, Suomen ASH
- ry
- hallituksen jäsen Olli Simonen, Lääkärit tupa-
- kointia vastaan (DAT)
- johtaja Hans Lundberg, Ravintola Ostrobot-
- nia
- yrittäjä Tuija Rinne, Hahtuva-pubit Oy
- suukirurgian erikoishammaslääkäri Ilkka
- Heinaro
- hammaslääketieteen tohtori Marina Merne.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITTEET

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annettua lakia. Tupakointia rajoitettaisiin siten, että ravintolan ja muun ravitsemisliikkeen sekä hotellin ja muun majoitusliikkeen asiakkaille varatusta tarjoilutilasta voidaan varata tupakoiville enintään 70 prosenttia 1 päivästä heinäkuuta 1999 ja enintään 50 prosenttia 1 päivästä heinäkuuta 2001. Tupakansavu ei saisi päästä kulkeutumaan sille alueelle, jolla tupakointi on kielletty. Pinta-alaltaan 50—100 m² tiloja säännös koskisi vasta 1 päivästä heinäkuuta 2001. Merkittäviä kustannuksia aiheuttavien rakenteellisten muutosten toteuttamiseen annettaisiin aikaa neljä vuotta lain voimaantulosta. Säännös ei koskisi liikkeitä, joiden tarjoilutila on alle 50 m².

Esityksen mukaan tupakan myyjällä tulisi olla omavalvontasuunnitelma, jolla elinkeinonharjoittaja varmistaa alaikäiseen kohdistuvan myyntikiellon toteutumisen. Tupakkatuotteen ja tupakointivälineen myyminen kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle henkilölle on kielletty. Sosiaali- ja terveysministeriö antaisi säännökset omavalvontasuunnitelman laatimisesta ja toteuttamisesta.

Lisäksi ehdotetaan, että lääninhallitukset toimitisivat ohjaavina viranomaisina toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain osalta läänin alueella. Lääninhallitukset huolehtisivat myös alueellisesta toiminnasta tupakoinnin vähentämiseksi.

Muut ehdotetut muutokset ovat lähinnä lakitekniisiä korjauksia, muun muassa vanhentuneiden säännösten uudistamista.

Ehdottu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1999.

Lakialoitteet

Lakialoitteessa LA 23/1995 vp ehdotetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 2 ja 5 §:stä kumottaviksi ne säännökset, joiden nojalla nuuskan myyminen on kielletty ja joissa määritellään nuuska.

Lakialoitteessa LA 50/1997 vp ehdotetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 27 §:ää muutettavaksi siten, että valtion talousarvioon vuosittain otettava määräraha, jota käytetään eräisiin tupakoinnin vastaisiin toimenpiteisiin, korotettaisiin vähintään 1,0 prosenttiin tupakkavalmisteveron tuotosta. Määrä-

rahasta puolet tulisi käyttää tupakoinnin aloittamisen ehkäisyyn ja tupakoinnin vähentämiseen ja puolet tupakoimattomuuden ja terveyden edistämiseen tarkoitettuun tutkimus-, seuranta- ja terveystasvatustoimintaan.

Lakialoitteessa LA 81/1998 vp ehdotetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 27 §:ssä määriteltyä määrää tupakavalmisteveron tuotosta koskevaa määrärahaa käytettäväksi siten, että puolet määrärahasta on käytettävä nuorten tupakointia ehkäisevään ja vähentävään käytännön työhön ja että määrärahaa kaiken kaikkiaan voitaisiin käyttää tupakoinnin ehkäisytyöhön sekä terveystasvatukseen ja tutkimus-, seuranta- ja valistustoimintaan käyttösuunnitelman mukaisesti.

Lakialoitteessa LA 93/1998 vp ehdotetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi an-

nettuun lakiin hallituksen esitykseen verrattuna lisättäväksi säännökset tupakkatuotteiden vähittäismyyntiluvan luvanvaraisuudesta, tupakan valmisteveron perusteella määrätyn määrärahan käyttötarkoituksen muuttamisesta sekä otettavaksi lakiin säännökset tupakkatuotteiden vähittäismyyntiluvan määräaikaista menettämistä sekä muutettavaksi säännöksiä lainvastaisen toiminnan syyttämismenettelystä.

Toivomusaloite

Toivomusaloitteessa TA 233/1995 vp ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus tekisi päätöksen tai valmistelisi eduskunnalle lain ympäristön tupakansavun syöpävaarallisuudesta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleistä

Valiokunnan saaman tiedon mukaan tieteellinen näyttö tupakoinnin ja keuhkosityövän sekä usean muun syöpäsairauden välisestä syy-yhteydestä on kiistaton. Tupakoimattomien ympäristölliselle tupakansavulle altistumiseen liittyvästä keuhkosityöpävaarasta on yhtäpitävää ja riittävää näyttöä. Tässä mielessä hallituksen esityksellä, jolla pyritään toisaalta rajoittamaan tupakointia ravintoloissa ja muissa tarjoilutiloissa, on merkitystä sekä ravintolan asiakkaille että ravintoloissa työskenteleville henkilöille. Toimenpiteistä tupakoinnin vähentämisestä annetun lain säännöksillä toteutetaan muun muassa hallitusmuodon 14 a §:n 2 momentin mukaista julkisen vallan pyrkimystä turvata jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä 15 a §:n mukaista väestön terveyden edistämistä. Työntekijöiden osalta tupakansavulle altistumisen vähentäminen palvelee myös hallitusmuodon 15 §:n mukaista työvoiman suojelua.

Voimassa olevat toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain säännökset työpaikkatupakoinnista ovat toteutuneet hyvin. Lailla on ollut myös positiivinen vaikutus käsi-

tyksiin tupakoinnin vaarallisuudesta ja väestön asennemuutosten voidaan arvioida vaikuttaneen myös siihen, että varsinkin aikuisten ikäluokissa tupakointi on vähentynyt. Tällä on selvää kansantaloudellista ja terveystaloudellista merkitystä, kun tupakan aiheuttamat sairaudet ovat varsin suuri ja taloudellisesti merkittävä tautiryhmä.

Tupakoinnin yhteiskunnallisista ja kansantaloudellisista kustannuksista on esitetty erilaisia arvioita. Suomessa tehty arvio on päätyntyn noin viiteen miljardiin markkaan vuodessa. Kanadasa tehty arvio Suomeen suhteutettuna merkitsisi noin 7—10 miljardin markan vuotuisia kustannuksia. Kansanterveyslaitoksen arvio sydän- ja verisuonitautien yhteiskunnallisista kustannuksista vuonna 1992 oli noin 15 miljardia markkaa, josta osa on muuta kuin tupakasta aiheutunutta kustannusta. Kansanterveyslaitoksen 19 vuoden seurannassa on arvioitu tupakoivien ja ei koskaan tupakoineiden sairauskustannusten eroa, joka seuranta-aikana oli noin 400 000 markkaa henkeä kohti. Vastaava ero tupakoivien ja tupakoinin lopettaneiden välillä oli noin

250 000 markkaa. Tupakointi noin kaksinkertaisti nämä yhteiskunnalliset kustannukset.

Näkökohtia tilojen erottelusta

Ravintoloissa ja muissa anniskelutiloissa toteutettava tupakoitsijoille varattavan enimmäis-tilan tekninen järjestely on monimutkainen ongelma. Lakiehdotuksen 13 §:n mukaan on huolehdittava siitä, ettei tupakansavu pääse kulkeutumaan sille alueelle, jolla tupakointi on kielletty, jos tarjoilutilasta osa on varattu tupakoiville. Valiokunta huomauttaa siitä, että lainsäädäntö ei edellytä täydellistä savuttomuutta. Lainsäädäntö ei myöskään mainitse hajua, vaan vain savun kulkeutumisen estämisen. Ohjeluonteiset enimmäispitoisuusarvot ilman nikotiinipitoisuuden määräästä tulee asettaa tasolle, joka on pääosalla väestöstä tupakanhajun tunnistamisen rajalla. Saadun tiedon mukaan on todennäköistä, että terveydelle haitallista altistumista tapahtuu, jos valtaosa ihmisistä tuntee tupakanhajun, eikä se ole lyhytaikaista. Pitkäkestoinen ja toistuva tupakansavun kulkeutuminen tilaan, jossa tupakointi ei ole sallittua, ja piittaamattomuus huomautuksista luo tilanteen, jossa voidaan myös arvioida olevan perusteita lain noudattamisen laiminlyönnistä seuraaville toimenpiteille.

Tupakansavun kulkeutumisen estämiseen voidaan käyttää useita teknisiä ratkaisuja. Rakentamisviranomaisten tulee huolehtia siitä, että uudisrakentamista ja peruskorjauksia koskeissa määräyksissä otetaan huomioon tupakkalain sisäilmatilalle asettamat vaatimukset, jotta uudisrakentamisessa ja peruskorjausten yhteydessä voidaan ottaa huomioon lainsäädännön edellyttämät toimenpiteet.

Tarjoilutiloissa tulee lainsäädännön sisältö ja tavoitteet huomioon ottaen pyrkiä estämään tilojen sijoittelulla ja osastoinnilla tupakansavun kulkeutuminen alueelle, jolla tupakointi on kielletty. Osastointi voidaan toteuttaa ilmastointijärjestelyillä ja käyttämällä seinäkkeitä ohjaamaan tupakansavua. Valiokunta toteaa, että seinien rakentaminen tulee kysymykseen vain viimesijaisena poikkeuksellisenä toimenpiteenä. Ratkaisu on kussakin tapauksessa yksilöllinen ja oleellista on tupakansavun kulkeutumisen ehkäisy.

Ravintola- ja tarjoilutilojen muutostöillä saattaa olla yrittäjän elinkeinonharjoittamiseen merkittävä vaikutus. Tästä syystä on yrittäjän voitava luottaa siihen, että jos viranomaiset ovat todenneet tilat lainsäädännön mukaisiksi, jälkikäteisvalvonnassa ei puututa tilojen rakenteisiin ja teknisiin ratkaisuihin, elleivät olosuhteet ole muuttuneet.

Lakiehdotuksen voimaantulosäännöksen 3 momentissa säädetään pitkistä voimaantuloajasta käytössä olevissa ravintoloissa ja ravitsemisliikkeissä. Säännös liittyy tilanteisiin, joissa yksinkertaisilla toimenpiteillä ei tupakansavun kulkeutumista voida riittävästi ehkäistä. Säännös edellyttää kuitenkin sitä, että lainmukainen tupakoivien ja tupakoimattomien tilojen erottelu on tehty yksinkertaisilla rakenteilla ja ilmanvaihtoon liittyvillä toimenpiteillä, ja vain merkittäviä kustannuksia aiheuttavat muutokset voidaan lykätä myöhemmin toteutettaviksi. Säännös tulee arvioitavaksi lähinnä paikallisvalvontaviranomaisen toimeenpaneman valvonnan yhteydessä. Säännös ei vapauta kokonaan toimenpiteistä, ja valvonnan yhteydessä tulee arvioitavaksi, onko yksinkertaiset rakenteelliset ja ilmanvaihtoon liittyvät toimet riittävän tehokkaasti toteutettu, vaikkakaan lain asettamaa tavoitetilaa ei täysin ole saavutettu.

Kun tupakoinnin sallittavuus ja sen suhteellinen osuus tarjoilutilasta määritellään prosentteina tarjoilutilasta, on tarjoilutilan määritelmä olennainen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksessa on lupien myöntämisen yhteydessä saadut tiedot anniskeluhuoneistoista, ja näitä tietoja tulee käyttää hyväksi tarjoilutilaa määriteltäessä.

Ravintoloissa on myös tiloja, joissa oleskelevat työntekijät altistuvat keskimääräistä enemmän tupakansavulle. Tällaisia ovat muun muassa baarissa ja pelitiloissa työskentelevät, kun näissä tiloissa usein tupakoidaan keskimääräistä keskitetympin. Valiokunta ehdottaa tupakoinnin kieltämistä ravintolan ja muun ravitsemisliikkeen baaritiskillä sekä pelitiloissa, joissa työskentelee henkilökuntaa.

Terveydensuojelu ja työsuojelu

Toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain soveltamisessa valvonta on olennainen osa lain toimivuuden varmistamista. Esillä oleva muutos ravintoloiden ja tarjoilutilojen tupakointikäytännön muuttamiseksi on kaksijakoinen siten, että asiakkaiden osalta kysymys on kunnallisesta terveysturvonnasta ja ravintolassa työskentelevien osalta työsuojelun valvonnasta. Työntekijöiden osalta erityisen lisäpiirteen muodostaa vielä se, että työntekijät voivat edelleen siinä osassa ravintolaa, jossa tupakointi on sallittu, altistua passiivisesti tupakansavulle. Kunnallisen terveysturvonnasta ja työsuojeluviranomaisten tulee sopia alueellisesti ja paikallisesti tarkoituksenmukaisista joustavista järjestelyistä, joilla valvonta voidaan toteuttaa yhteistyönä voimavarojen käyttämiseksi mahdollisimman tehokkaasti. Samalla valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että lain toimeenpano edellyttää jo yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitämiseksi riittävää ja tehokasta valvontaa. Saadun selvityksen mukaan voidaan arvioida lain toimeenpanosta aiheutuvan valvonnan lisävoimavarojen tarvetta, jonka suuruutta ei kuitenkaan yksityiskohtaisesti voida määritellä.

Eduskunta edellytti hyväksyessään hallituksen esityksen 116/1993 vp laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi hallituksen selvittävän, olisiko ympäristön tupakansavu otettava syöpävaarallisten aineiden luetteloon. Hallitus on kertomuksessaan eduskunnalle ilmoittanut tieteellisen tutkimustyön tutkimusnäytön olevan riittävän ympäristön tupakansavun syöpävaarallisuudesta. Tästä näytön riittävydestä vallitsee laaja yksimielisyys.

Ympäristön tupakansavu on pahimpia työturvallisuus- ja työterveysriskejä, vaarallisuusteeltaan B1 luokkaan kuuluva syöpäsairauden vaaraa aiheuttava aine (työministeriön päätös 838/1993, liite syöpäsairauksien vaaraa aiheuttavat tekijät). Vaara on vähintään yhtä suuri kuin bentseenille, arseenille ja asbestille altistumisesta aiheutuu.

Suomen tupakkalainsäädäntö mahdollistaa kohtuullisen hyvin työntekijöiden, asiakkaiden ja yleensäkin väestön suojaamisen tahatonta ympäristön tupakansavualtistusta vastaan useimilla työpaikoilla sekä julkisissa, yleisissä ja yhteisissä tiloissa yleiset kulkuneuvot ja tilaisuudet mukaan lukien. Käsiteltävänä oleva lainmuutos vähentää jossain määrin ravintolatyöntekijöiden tahatonta tupakansavualtistusta, mutta ei toteuta sitä samassa laajuudessa kuin se on työpaikoilla yleensä toteutettu. Ravintolatyöntekijöiden lisäksi on myös muita ryhmiä, jotka saattavat altistua työssään ympäristön tupakansavulle ja siinä oleville syöpävaarallisille aineille. Ympäristön tupakansavun luokittelu syöpävaaralliseksi aineeksi ja työntekijöiden suojaaminen tahatonta tupakansavualtistusta vastaan on työturvallisuuslain ja sen nojalla annettujen säädösten ja määräysten nojalla perusteltua ja parantaa ratkaisevasti työntekijöiden työturvallisuutta.

Edellä esitetyn perusteella valiokunta ehdottaa tupakkalain 5 lukuun otettavaksi uuden 11 a §:n.

Ehdotetun pykälän nojalla on ympäristön tupakansavu syöpävaarallinen aine. Syöpävaarallisista aineista on työturvallisuuslaissa ja sen nojalla annetuissa säädöksissä ja määräyksissä annettuja säännöksiä syöpäsairauden vaaran torjunnasta. Työturvallisuuslainsäädännön mukaan on ensisijaisesti poistettava ympäristön tupakansavu kaikista työtiloista. Jos tämä ei ole mahdollista, on työntekijää suojeltava ympäristön tupakansavulle altistumiselta. Pykäläehdotuksen mukaan voi kuitenkin toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain säännösten nojalla olla sallittua, että työntekijä altistuu ympäristön tupakansavulle. Tällaisia ovat ne tilanteet, joissa tupakointi on lain 12 §:n nojalla kielletty, mutta sisätilan tai yleisen kulkuneuvon haltija taikka yleisen tilaisuuden järjestäjä on sallinut 13 §:n 1 momentin mukaisesti tupakoinnin tähän tarkoitukseen varatussa huoneessa tai huoneiston tai tilan osassa taikka 13 §:n 2 momentin mukaisesti ravintolan tai muun ravitsemisliikkeen tarjoilutilassa sekä myös muissa tiloissa, joissa toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain mukaan tupakointi on sallittua. Näissä tiloissa työskentelemään joutuviin työntekijöihin tulee soveltaa työ-

turvallisuuslain nojalla annettuja säännöksiä, joita syöpävaarallisiin aineisiin altistuviin työntekijöihin sovelletaan. Näihin työntekijöihin tulevat sovellettavaksi myös erityisäitiysrahaa ja erityisäitiyslomaa koskevat säännökset. Toisaalta työntekijä voi tupakoimalla tai muulla tavalla vapaaehtoisesti ja vapaa-aikanaan altistua syöpäriskiä. Erityisäitiysrahan ja erityisäitiysloman myöntämisessä olennaista onkin, että oikeus näihin etuuksiin syntyy vain työssä tapahtuvan passiivisen altistumisen perusteella.

Työterveyslaitos ylläpitää rekisteriä ammattisaan syöpävaarallisille aineille altistuneista työntekijöistä. Rekisteriin on nykyisin merkitty noin 15 000 työntekijää. Uuden 11 a §:n nojalla voidaan arvioida tupakansavulle altistuvan noin 20 000 uutta työntekijää, kun oletetaan, että hotell- ja ravintola-alalla työskentelevistä noin puolet altistuu työssä tupakansavulle. Jonkin verran työntekijöitä altistuu myös muilta aloilta, mutta nämä eivät merkittävästi muuta arviointia. Työterveyslaitoksen nykyisten työhygieenisten ja biologisten altistumismittausten sekä rekisterin ylläpidon lisääntyneiden kustannusten voidaan arvioida olevan yhteensä noin miljoona markkaa. Kustannukset kohdistuvat työnantajiin. Erityisäitiysrahaan oikeutettujen piirin laajenemisesta syntyy lisäksi sairausvakuutuslain perusteella kustannuksia Kansaneläkelaitokselle. Tämä rahoitetaan työnantajien ja palkansaajien sairausvakuutusmaksulla.

Työhön liittyvän syöpävaaran torjunnasta annettu valtioneuvoston päätös edellyttää työpaikalla, jossa on perusteltua syytä olettaa työntekijälle aiheutuvan lisääntyntä vaaraa sairastua syöpään, suoritettavaksi eräitä toimenpiteitä. Työntekijät on suojattava syöpäsairauden vaaraa aiheuttaviin tekijöihin altistumiselta muun muassa vähentämällä altistumisen määrä ja kesto niin alhaiseksi kuin kohtuudella on mahdollista. Työnantajan on muun muassa pyrittävä rajoittamaan syöpäsairauden vaaraa aiheuttavia tekijöitä sekä altistuvien ja mahdollisesti altistuvien työntekijöiden määrää, estettävä ja minimoitava syöpäsairauden vaaraa aiheuttavien tekijöiden vapautumista, tehostettava paikallistoistojärjestelmiä ja ilmanvaihtoa, kehitettävä

työmenetelmien, yleisten suojausmenetelmien ja henkilökohtaisten suojausmenetelmien käyttöä, tiedotettava, rajattava vaara-alueita, käytettävä varoitus- ja turvallisuuskilpiä sekä koottava ja hävitettävä jätteet turvallisesti. Ennakoitavissa oleva altistuminen edellyttää erilaisia toimenpiteitä, muun muassa altistumisen keston lyhentämistä mahdollisimman vähäiseksi ja työntekijöiden suojaamisen varmistamista. Vaara-alueella saavat myös oleskella ainoastaan ne työntekijät, joilta heidän työnsä tai tehtävänsä vuoksi edellytetään sitä ja työntekijöille on annettava opastusta ja ohjausta mahdollisesta terveysvaarasta, altistumisen ehkäisemiseksi noudatettavista varotoimenpiteistä ja muista seikoista. Työnantajan on syöpäsairauden vaaran torjumiseksi järjestettävä työntekijöiden terveydentilan seuraamiseksi tarpeellisia terveystarkastuksia siten kuin työterveyshuoltolaissa säädetään ja sen nojalla tarkemmin määrätään.

Työturvallisuuslain nojalla on noudatettava edellä lueteltuja määräyksiä niillä alueilla, joilla tupakointi on sallittu ja joilla työskentelee henkilöitä. Se edellyttää tupakointialueiden ilmastointia tai muuta puhdistamista siten, että pyrkimyksenä on saavuttaa mahdollisimman korkea ilmanpuhtaus. Kun kuitenkin ehdotettu 11 a § sisältää mahdollisuuden poiketa toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetusta laista johtuvista syistä työturvallisuuslaista ja sen nojalla annetuista säädöksistä ja määräyksistä, voidaan ravintolatiloiissa ja muissa tiloissa, joissa toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain nojalla tupakointi on sallittua, työskentelevien työsuojelun kannalta pitää riittävänä työturvallisuuslain suoraan syöpävaarallisissa tiloissa työskenteleviin henkilöihin kohdistuvia normeja ja jättää tupakointitilojen muuttamiseen kohdistuvat toimenpiteet toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 11 a §:n työturvallisuuslainsäädännön soveltamisalaa koskevan rajoituksen vuoksi suorittamatta.

Työturvallisuutta koskevien normien soveltaminen tupakkaan ja tupakointiin aiheuttaa myös huomattavia säästöjä ennen kaikkea terveydenhuollon menoissa. Näiden kokonaismäärän arvioiminen on vaikeaa, mutta välittö-

män hyödyn saavat samat noin 20 000 työntekijää, joiden osalta syövä vaaraa aiheuttavia tekijöitä ja terveyttä erityisesti seurataan. Syöpäsaivat voidaan havaita varhaisemmassa vaiheessa ja voidaan arvioida, että niistä aiheutuvat kustannukset ovat merkittävästi pienemmät kuin nykyisessä tilanteessa.

Muita näkökohtia

Yksi mahdollisuus tupakoinnin vähentämiseksi voi valiokunnan saaman tiedon mukaan olla vaikuttaminen siihen, että nykyinen irtotupakan muuta tupakkaa alempi vero korotetaan muun tupakan kanssa samalle tasolle. Tässä suhteessa on tärkeää kuitenkin verotason oikea asetanta, jotta verolla saavutetaan tavoitellut terveydelliset ja fiskaaliset vaikutukset. Valiokunta ehdottaa irtotupakan verosta lausumaa. (*Valiokunnan lausumaehdotus 1*)

Vähittäiskaupassa ehdotetaan toteutettavaksi omavalvonta, jossa elinkeinonharjoittaja, tupakan myyjä, varmistaa alaikäiseen kohdistuvan myyntikiellon toteuttamisen. Omavalvonnalla on mahdollisuus saavuttaa merkittäviä tupakkalain tavoitteiden kannalta positiivisia toimenpiteitä, jos samalla voidaan varmistua siitä, että omavalvonta sisäistetään olennaiseksi osaksi toimintaa ja elinkeinonharjoittajat pyrkivät aktiivisesti omavalvontasuunnitelmien laatimiseen ja toteuttamiseen.

Lainsäädäntö edellyttää viranomaisten ohjaamista ja koulutusta sekä elinkeinoelämän, erityisesti ravintolaelinkeinoon, mutta myös vähittäiskaupan ohjantaa ja neuvontaa. Näihin toimenpiteisiin on ryhdyttävä välittömästi lain tultua vahvistetuksi ja hyväksytyksi, jotta alusta alkaen voidaan toteuttaa tehokkaasti lain voimaantuloon tarvittavat toimenpiteet.

Nuuskan eli toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetussa laissa tarkoitettuna suussa käytettävän tupakan myyminen tai muu luovuttaminen on Suomessa kielletty. Kiellon aikana on nuuskan käyttö kuitenkin lisääntynyt. Lisääntymistä on tapahtunut erityisesti siellä, mistä on hyvät yhteydet Ruotsiin tai Euroopan unionin ulkopuolisiin maihin. Kiellon suurin vaara on, että

valistus- ja muu ehkäisevä työ laiminlyödään, koska ongelmaa ei virallisesti ole. Nuuska eroaa muista tupakkatuotteista siten, että se ei altista muuta kuin käyttäjänsä syöpävaarallisille aineille. Nuuskaajalla suusyöpäriski on suurempi kuin aktiivitupakoitsijalla. Nuuskan vaikutukset käyttäjänsä ovat vähintään yhtä voimakkaat kuin aktiivitupakoinnin vaikutukset.

Tupakkalainsäädännön toimivuutta on jatkuvasti seurattava. Seurannan tulosten perusteella tulee ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin lainsäädännön kehittämiseksi edelleen ja tupakoinnin vähentämiseksi väestön keskuudessa. Valiokunta ehdottaa tästä asiasta lausumaa (*Valiokunnan lausumaehdotus 2*).

Valiokunnan saaman tiedon mukaan voimassa olevan tupakkalain viittaus kansanterveys-työn toimeenpanoon on välillisesti johtanut myös viittauksen sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettuun lakiin. Kun viittaus kansanterveyslakiin ehdotetaan poistettavaksi, katkeaa samalla yhteys sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettuun lakiin. Tästä syystä valiokunta ehdottaa lain 14 §:n 4 momenttiin lisättäväksi mainitun lain soveltamista koskevan lauseen.

Aloitteet

Lakialoitteen LA 23/1995 vp osalta valiokunta viittaa Euroopan unionin tupakoinnin ehkäisyä koskeviin säännöksiin. Suomi ei voi ilman Euroopan unionin sallimaa poikkeusta hyväksyä lakialoitteen mukaista nuuskan käyttöä.

Lakialoitteiden LA 50/1997 vp ja LA 81/1998 vp osalta valiokunta ei pidä tarkoituksenmukaisena ohjata tupakan valmisteveron käyttöä niin voimakkaasti kuin kyseisissä lakialoitteissa ehdotetaan. Lakialoitteen LA 93/1998 vp osalta tupakkatuotteiden vähittäismyynnin luvanvaraisuus edellyttäisi varsin laajoja selvityksiä eikä myöskään lainvastaisen toiminnan syyttämismenettelyn muuttamista voida pitää tarkoituksenmukaisena se huomioon ottaen, että tupakointi on kuitenkin yksilön omana ratkaisuna useissa tapauksissa sallittua.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus hyväksytään muutettuna,

että lakialoitteisiin 23/1995 vp, 50/1997 vp, 81/1998 vp ja 93/1998 vp sisältyvät lakiehdotukset hylätään,

että toivomusaloite 233/1995 vp hylätään ja

että eduskunta hyväksyy kolme lausumaa.

Valiokunnan muutosehdotus**Laki****toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti kumotaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi 13 päivänä elokuuta 1976 annetun lain (693/1976) 5 §:n 4 momentti ja 16 §,

sellaisena kuin näistä on 5 §:n 4 momentti laissa 765/1994,

muutetaan 2 §:n 5 kohta, 3 §:n 2 kohta, 6 §:n 3 ja 4 momentti, 7 §, 12 §:n 4 ja 5 kohta, 13 §:n 2 momentti, 14, 17 ja 20 §, 21 §:n 2 ja 5 momentti, 7 luvun otsikko, 23 §:n johdantokappale ja 1 kohta, 24 §, 27 §:n 2 momentti, 9 luvun otsikko, 28 §, 31 §:n 3—5 momentti ja 32 §:n 3 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 5 kohta sekä 6 §:n 3 ja 4 momentti laissa 953/1992, 7 § osaksi viimeksi mainitussa laissa, 12 §:n 4 ja 5 kohta, 13 §:n 2 momentti, 31 §:n 3—5 momentti ja 32 §:n 3 momentti mainitussa laissa 765/1994, 14 ja 17 § sekä 20 § osaksi viimeksi mainitussa laissa ja laissa 1148/1994, 21 §:n 2 ja 5 momentti viimeksi mainitussa laissa, 23 §:n johdantokappale laissa 768/1992 ja 27 §:n 2 momentti laissa 1037/1987, sekä

lisätään 10 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 765/1994, uusi 2 ja 3 momentti sekä lakiin uusi 10 a ja 11 a §, 12 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 6 kohta ja lakiin uusi 30 a §, seuraavasti:

2, 3, 6, 7, 10 ja 10 a §
(Kuten HE)

5 a luku

Väestön suojaaminen ympäristön tupakansavun aiheuttamilta terveyshaitoilta

11 a § (Uusi)

Ympäristön tupakansavu on syöpävaarallinen aine, jolta suojaamiseen työssä noudatetaan työturvallisuuslakia (299/1958) ja sen nojalla annettuja säädöksiä ja määräyksiä, jollei tästä laista muuta johdu.

12 § (Uusi)

Tupakointi on kielletty:

4) yleisten kulkuneuvojen sisätiloissa; (poist.)

5) työyhteisöjen yhteisissä ja yleisissä sekä asiakkaille tarkoitetuissa sisätiloissa; sekä

6) ravintolan ja muun ravitsemisliikkeen baaritiskillä ja pelitilassa.

13 §

(Kuten HE)

14 §

(1—3 mom. kuten HE)

Kunta valvoo alueellaan tämän lain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista. Kunnan alueella tämän lain mukaisista tehtävistä huolehtii kunnan määräämä toimielin. Kunnanvaltuusto voi päättää, että toimielin voi siirtää toimivaltaansa viranhaltijalle. *Kunnan tämän lain nojalla järjestämään toimintaan sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettua lakia (733/1992), jollei lailla toisin säädetä.*

(5—7 mom. kuten HE)

17, 20 ja 21 §
(Kuten HE)

7 luku

Tutkimus, seuranta ja toiminta tupakoinnin vähentämiseksi

23, 24 ja 27 §
(Kuten HE)

9 luku

Tarkastus- ja tiedonsaantioikeus sekä virkaapu

28, 30 a, 31 ja 32 §
(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Eduskunta edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että irtotupakan vero nostetaan samalle tasolle muun tupakkaveron kanssa.*
2. *Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa toimenpiteistä tuapkoinnin vähentämiseksi annetun lain vaikutuksia ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin, joil-*

la väestön tupakointia voidaan edelleen vähentää.

3. *Eduskunta edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että tupakkaveron vuosittaisesta tuotosta WHO:n suosituksen mukaisesti 1,0 prosenttia käytetään etenkin nuorten tupakointia estävään terveyskasvatukseen.*

Helsingissä 28 päivänä tammikuuta 1999

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Virpa Puisto /sd (osittain)
vpj. Maija Perho /kok (osittain)
jäs. Anne Huotari /vas
Liisa Hyssälä /kesk
Timo Ihamäki /kok
Kari Kantalainen /kok (osittain)
Paula Kokkonen /kok
Mikko Kuoppa /va-r
Eero Lämsä /kesk
Hannes Manninen /kesk

Pirkko Peltomo /sd
Margareta Pietikäinen /r
Maija Rask /sd
Juha Rehula /kesk (osittain)
Osmo Soininvaara /vihr
Marjatta Vehkaoja /sd (osittain)
Marja-Leena Viljamaa /sd (osittain)
vjäs. Marjaana Koskinen /sd (osittain)
Arja Ojala /sd (osittain)
Päivi Räsänen /skl.

VASTALAUSE 1

Perustelut

Hallituksen esitys toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta ravintoloissa on mielestämme lähtökohdiltaan kannatettava ja perusteltu. Lainsäädännön tavoitteena tulee olla, ettei henkilö työntekijänä eikä asiakkaana altistu tahtomattaan tupakansavulle. Asiaan liittyvien monimutkaisten teknisten ja taloudellisten kysymysten vuoksi katsomme, että rajoituksissa tulee edetä asteittain ja eri osapuolten näkökannat kohtuullisessa määrin huomioiden.

Syöpövaarallisuus

Valiokunta ehdottaa tupakansavun liittämistä syöpövaarallisten aineiden luetteloon. Tupakansavu altistaa kiistatta syövälle. Valiokunta ei kuitenkaan ole selvittänyt ehdotuksensa suhdetta muuhun lainsäädäntöön. Sen vuoksi ehdotuksella voi olla odottamattomia seurauksia, ja se voi johtaa erittäin suuriin kustannuksiin. Suorastaan epätarkoituksenmukaisena on pidettävä tilannetta, jossa itse tupakoiva henkilö on oikeutettu pidempään äitiyslomaan sen takia, että hän oman tupakointinsa ohella altistuu tupakansavulle myös passiivisesti työpaikalla. Ennen kuin tupakansavu julistetaan syöpövaaralliseksi aineeksi, tulisi selvittää, mitä muutostarpeita tämä aiheuttaa muuhun lainsäädäntöön. Sen vuoksi valiokunnan olisi tullut pykälämudoksen sijasta ehdottaa pontta asian pikaisesta valmistelusta tai vähintäänkin lain voimaantulon lykkäämistä tältä osalta.

Voimaantulo

Lakiehdotus esitetään tulevaksi voimaan 1.7.1999 hallituksen esityksen mukaisesti. Laki

on kuitenkin ollut valiokunnan käsittelyssä liki kahdeksan kuukautta. Tähän nähden lakiesitys on tulossa voimaan liian nopeasti, mikä on alan yrittäjien kannalta kohtuutonta. Esitämme, että lain voimaantuloa lykättäisiin 1.3.2000 saakka ja että voimaantulosäännöksen 2 ja 3 momentissa mainittuja ajankohtia lykättäisiin vastaavasti kahdeksalla kuukaudella. Maaliskuu on perusteltu ajankohta muutoksille, koska alkuvuosi on useimmille ravintoloille hiljaista aikaa.

Tupakointi baaritiskillä ja pelitiloissa

Valiokunta ehdottaa tupakoinnin kieltämistä kokonaan baaritiskeillä ja pelitiloissa. On totta, että näissä henkilökunta usein altistuu voimakkaasti tupakansavulle. Kun on kuitenkin olemassa tehokkaita ilmastointiratkaisuja, jotka suojaavat baaritiskeillä työskentelevän henkilökunnan tupakansavulta, on ehdoton kiello perusteeton. Esitämme pykälän poistamista.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat tilat ja ohjelmaa tarjoavat ravintolat

Joissakin kulttuurihistoriallisesti arvokkaissa rakennuksissa on mahdoton toteuttaa täysin lain tarkoittamia savuttomia tiloja, koska rakennusten julkisivuun ei voida tehdä ilmastoinnin vaatimia muutoksia. Edelleen lain soveltaminen ravintoloissa, joiden liikeidea perustuu musiikin tai muun ohjelman esittämiseen, on vaikeata. Sen vuoksi esitämme lakiin 13 b §:ää.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että mietintöön sisältyvä lakiehdotus hyväksytään näin kuuluvana:

Laki

toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi 13 päivänä elokuuta 1976 annetun lain (693/1976) 5 §:n 4 momentti ja 16 §, sellaisena kuin näistä on 5 §:n 4 momentti laissa 765/1994,
muutetaan 2 §:n 5 kohta, 3 §:n 2 kohta, 6 §:n 3 ja 4 momentti, 7 §, 13 §:n 2 momentti, 14, 17 ja 20 §, 21 §:n 2 ja 5 momentti, 7 luvun otsikko, 23 §:n johdantokappale ja 1 kohta, 24 §, 27 §:n 2 momentti, 9 luvun otsikko, 28 §, 31 §:n 3—5 momentti ja 32 §:n 3 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 5 kohta sekä 6 §:n 3 ja 4 momentti laissa 953/1992, 7 § osaksi viimeksi mainitussa laissa, 13 §:n 2 momentti, 31 §:n 3—5 momentti ja 32 §:n 3 momentti mainitussa laissa 765/1994, 14 ja 17 § sekä 20 § osaksi viimeksi mainitussa laissa ja laissa 1148/1994, 21 §:n 2 ja 5 momentti viimeksi mainitussa laissa, 23 §:n johdantokappale laissa 768/1992 ja 27 §:n 2 momentti laissa 1037/1987, sekä
lisätään 10 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 765/1994, uusi 2 ja 3 momentti sekä lakiin uusi 10 a, 13 b ja 30 a §, seuraavasti:

2, 3, 6, 7, 10 ja 10 a §
 (Kuten StVM)

11 a §
 (Poist.)

12 §
 (Poist.)

13 §
 (Kuten StVM)

13 b § (Uusi)

Sen estämättä, mitä 13 §:n 2 momentissa säädetään, sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus voi myöntää luvan, jonka nojalla 50 m ja suuremmissa tarjoilutiloissa tupakoiville varataan 50 prosenttia suurempikin ala, jos tarjoilutilassa ei voida ehkäistä tupakansavun kulkeutumista alueelle, jolla tupakointi on kielletty, tarjoilutilan kulttuurihistoriallisen arvon vahingoittumatta. Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus voi myöntää määräaikaisen luvan myös silloin, kun ravintolan tai muun ravitsemisliikkeen toimintaan liittyy jatkuvasti ja pitkäaikaisesti sellaista muuta toimintaa, joka

edellyttää yhtenäistä tilaa ja tässä tarjoilutilassa ei voida ehkäistä tupakansavun kulkeutumista sille alueelle, jolla tupakointi on kielletty. Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus voi asettaa lupaan tarpeelliseksi katsomiaan ehtoja.

14, 17, 20 ja 21 §
 (Kuten StVM)

7 luku

Tutkimus, seuranta ja toiminta tupakoinnin vähentämiseksi

23, 24 ja 27 §
 (Kuten StVM)

9 luku

Tarkastus- ja tiedonsaantioikeus sekä virka-apu

28, 30 a, 31 ja 32 §
 (Kuten StVM)

Voimaantulosäännös

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä *maaliskuuta 2000*.

Sen estämättä, mitä 13 §:n 2 momentissa säädetään ravintolan ja muun ravitsemisliikkeen tarjoilutulojen varaamisesta tupakoiville, voidaan tarjoilutilasta varata tupakoiville enintään 70 prosenttia ja pinta-alaltaan alle 100 m²:n tarjoilutila kokonaan 1 päivään *maaliskuuta 2002*.

Jos tämän lain voimaan tullessa käytössä olevassa ravintolassa ja muussa ravitsemis-

liikkeessä toteutetut yksinkertaiset rakenteelliset ja ilmanvaihtoon liittyvät toimet eivät riittävästi estä tupakansavun kulkeutumista alueelle, jolla tupakointi on kielletty, voidaan tarpeellisia, merkittäviä kustannuksia aiheuttavia rakenteellisia ja ilmanvaihtoa parantavia muutoksia toteuttaa 13 §:n 2 momentin estämättä 1 päivään *maaliskuuta 2004*.

(4 mom. kuten StVM)

Helsingissä 28 päivänä tammikuuta 1999

Osmo Soininvaara /vihr
Maija Perho /kok
Liisa Hyssälä /kesk

Eero Lämsä /kesk
Hannes Manninen /kesk
Kari Kantalainen /kok.

VASTALAUSE 2

Koska en ole voinut osallistua asian pykäläkoh- tä osin vastausetta, ilmoitan yhtyvänä 1. vasta-
taiseen käsittelyyn, enkä näin ollen voi jättää sil- lauseen perusteluihin.

Helsingissä 28 päivänä tammikuuta 1999

Juha Rehula /kesk